

J., 44:407, 1951; 7) Blank H. & Burgon C.F., J. Invest. Dermat. 18:213, 1952; 8) Haber H., Brit. J. Derm., 66:79, 1954; 9) Wilson G.T., J. Invest. Dermat., 22:173, 1954; 10) Urbach F., Burke E.M. & Traenkle H.L., Arch. Derm., 76:343, 1957; 11) Moore T., Pediatrics, 19:438, 1957; 12) Querro R. & Maso C., J. Invest. Dermat., 31:307, 1958; 13) Woodburne A.R., Philpott O.S. & Philpott Jas. A., Arch. Derm., 82:992, 1960; 14) Graham J.B., J.A.M.A., 178:380, 1961; 15) Selbach G. & Heisel E., Acta

Cytol., 6:439, 1962; 16) Goldman L., McCabe R.M. & Sayer F., A.M.A. Arch. Dermat. 81:359, 1960; 17) Savoie J.M. & Moschella S.L., Cutis, N.Y., 5:49, 1969; 18) Getz K., Arch. Derm., 74:86, 1956; 19) Wohlenberg H., Griss P., Goos M. & Drings P., Deutch. Med. Wschr., 27:1439, 1970; 20) Hornstein O., Hautarzt, 20:210, 1969; 21) Medak H., Burlakow P., McGrew E.A. & Tietze R., Acta Cytol., 14:11, 1970; 22) Shklar G. & Cataldo E., Arch. Derm., 101:635, 1970.

קורות הרפואה

סימני הזב שבתורה ומחלת הזיבה (GONORRHOEA)

מאת מ. מיכאל, ירושלים

הזיהות הזב עם חולה הזיבה, היש מחלת זיבה, אשר ביום הראשון של המחלה יפליש החולה רק טיפה אחת בלא הפרשה, ביום המחרת וביום השלישי שתי טיפות, או טיפה אחת מרובת כשתים, גם התצפיות של משנה ג' של הפרשת טיפה אחת ביום הראשון ושתי טיפות ביום השני או להיפך, או של שלוש טיפות במשך שלושה ימים או לילות — אינן מתאימות כלל ועיקר לתסיסמו של מחלת הזיבה. ואם נניח כי המחלה הזו היא מחלת זיבה, המושג טומאה אונו, דומה למשמעות ההגיגה, אלא בצורה מופשטת גרידא. בספר ויקרא פרק י"א עד ט"ו מפרטת התורה סוגי טומאה שונים אלו מאלו. בפרק י"א היא מצינת את בעלי החיים המותרים באכילה, או ספק אסורים ב"טמא הוא לכם". היתקבל על הדעת, שבהמה אשר פרסתה בלתי משוסעת, כגון הנמל, או האהבה, מלוכלכת היא, או היתכן שבהמה נקראת טמאה במשמעות של אי-נקיון, מפני שאינה מעלה גיהיז, או שבהמה אחרת, או שמשפט חל על ההבדלים בין שרצי העוף ומוציא הארבה המותרים לאכילה, ואלה שהם אסורים. היותו של חיה העכברית מסתברת על הסבר מפורק של הפסוקים ב"ד בפרק י' של ספר במדבר, להוציא כל מצורע, כל זב או כל טמא לגפשו מן המחנה. פקודה זו ניתנה אחרי הקמת המשכן, התורה בעצמה מנמקת אותה במפוגש במלים: "ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם". יש להדגיש באופן חד-משמעי, שאין שום יחס משותף בין מושג התורה על טומאה וטהרה, עם המושגים של לילכות או נקיון ואיך ניתן להסביר את ההבדל בחוק הכהן אשר לו מותר להיטמא בשאר הקרוב אליו, כגון אחותו הבתולה, אבל לא במת אחר, למשל אחותו הנשואה, האיסור הזה, שאסור לכהן להיטמא לגפשו אדם, חוץ משאר בשרו, בכלל במספר איסורים אחרים של הכהן, שאין להם כל קשר עם מושגי ההגיגה, כגון איסור נשואי אשה גרושה, חללה או זונה (זונה במובן ההלכתי).

אחד הגורמים לשגיאה זו הוא התרגום הבלתי-נכון מני אז ומקדם עד ימינו: או unclean או impure, הוא ביטוי התרגומים האנגליים, בשפה הגרמנית רק בזמן האחרון תירגמו מ. בובר ופ. רוזנצווייג, בהתעמקם בשפה העברית — makdik, Makei, כדי להדגיש את המשמעות המופשטת של המושג, "טמא".

אם בכלל אפשר להשוות — הרי אפשר להשוות אולי למושגי ה"טבו", שהיו גפוצים בתקופות אלו במצרים ובארצות המזרח, ואשר בשמרו עד היום הזה בתלקי הודו. בפרק ד' הוזהרו הלויים נושאי-המשכן וכליו לכסות את הארון בכיסוי עור תחש, את המנורה וכלים אחרים בבגד תכלת, כדי שלא יגעו בהם ומתו. היו

מאה הקודמת, מאז הופרדה סופית מחלת הזיבה כחטיבה מיוחדת ממחלת העגבת, נתקבלה הדעה, שחוקי הזב והזבה של ספר ויקרא י"ג, ושל במדבר ה', מתייחסים למחלת הזיבה. לדעה זו הצטרפו גם שני ההיסטוריונים של הרפואה היהודית, קנלנכסון ופרוץ. אולם, בדיקת המשנה "זבין" מחייבת להטיל ספק רציני בהנחה זאת. פרקי משנה "זבין" המבוססת על תצפיות מדויקות, ראויים לתשומת לבנו כמקור עתיק של מחלות המערכת האורולוגית. מאמר זה על מחלת הזב מוקדש לזכרם של שני החברים הגדולים פרוץ וקנלנכסון ופרופ' א. ציפריקובסקי, שהקדישו זמן רב למלחמה במחלות המין בארצנו.

אין לנו גמרא למשנה זבין, ומלבד פרק א' וחלק מפרק ב' של זבין, המתארים סימני הזב, יש הערות משלימות רק בתוספתא, אוסר על ברייתות, אשר רבי יהודה הנשיא לא כלל בתוך המשנה. מספיק לציטט את הטקסט הבלתי-מקוצר של משנה א' בפרק א' זבין, וחלק של משנה ב', כדי להכיר את הניגוד המוחלט בין סימני הזב לבין סימני מחלת הזיבה ובעיות הטומאה אשר העסיקה את התנאים במידה מיוחדת.

פרק א' משנה א': הרואה ראה אחת של זב — בית שמאי אומרים כשומרת יום כנגד יום, ובית הלל אומרים כבעל קרי. ראה אחת, ובשני הפסיק, ובשלישי ראה שתיים, או אחי מרובה כשתים, בית שמאי אומרים זב גמור, ובית הלל אומרים מטמא משכב ומושב, וזהו ביאת מים חיים ופטור מן הקרבן. אמר רבי אליעזר בן יהודה: היום בית הלל בזה, שאינו זב גמור, ועל מה נחלקו? על הרואה שתיים או אחת מרובה כשתים, ובשני הפסיק, ובשלישי ראה אחת. בית שמאי אומרים זב גמור, ובית הלל אומרים מטמא משכב ומושב, וזהו ביאת מים חיים, ופטור מן הקרבן.

משנה ב': הרואה קרי ביום שלישי לספירת זובו — בית שמאי אומרים סותר שני ימים שלפניו, ובית הלל אומרים לא סתר אלא את יומו.

משנה ג': ראה אחת היום ושתיים למחר, שתיים ביום ואחת למחר, שלושה לשלושה ימים או לשלושה לילות, הרי זה זב גמור. להבנת המשניות הללו יש לחזור לפסוק של תיאור הזב ויקרא פרק ט"ו פסוקים ב'—ל', ולהסברה של כמה מוצחים: "היא אשה הסובלת מזובה, וטומאתה למשכב ומושב, אשר היא שוכבת או יושבת, תלויה, בעוד שבעל קרי בכלל אינו משכב או מושב, טיפה אחת מרובה כשתים", משמעותה: טיפה במשך הזמן הדרוש להליכת 50 אמות, או לטבול ולהסתפג.

לפי דעתי, אין עפ"י דברי המשניות האלו כל אפשרות של

בניגוד להגדרה ולבירור הקפדניים של חוב, בתקלה ההגדרה של האשה הזבה בקשיים רבים אצל התנאים. הם כללו את סימניה בתוך המסגרת של האשה, אשר „זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה“. אין זה פלא! הלא גם היום פוגות נשים משכילות, השומרות על היגיינה, לרופא בתום-לב, בלי לדעת כי הפרשת מערכת המין שלהן מזהמת ע"י גונוקוקים, אשר רכשו אולי לפני זמן רב (gon. asymptomatic).

לאור הויכוחים וההלכות של המשנה ומפרשיה, אין — כאמור לעיל — אפשרות לזהות חוב עם חולה הזיבה של ימינו. מתעוררת השאלה, אם סימני חוב מזדהים עם סימני מחלה אחרת של השופכה? מזמן תגלית הגונוקוקוס לפני מאה שנה בערך, תואר מספר לא-מבוטל של סוגי דלקת השופכה, הנקראים בשם הכללי: — n.g.u. non-gonococcal urethritis.

היחיד אשר התחשב באפשרות לייחס את חוב ל-n.g.u. היה פרייס בספרו הקלאסי Biblisch-talmudische Medizin, אשר הופיע בשנת 1910. פרייס דחה את ההנחה הזאת, מפני שלא מתקבל על הדעת, שהתורה תקבע חוקים מיוחדים למחלה כל-כך נדירה. בתקופה הטרומ-אנטיביוטית הזאת היתה מחלת הזיבה נפוצה בשכונות כל-מאוד. אבל לאמיתות-של-דבר ה-n.g.u. אינה מחלה נדירה. Har-kness הדעי, שבשנות 1921-1939 סבלו 17% עד 21% מדלקת השופכה, ומ-1939 עד 1947 — סבלו 31% מכל חולי הפרשה של השופכה מ-n.g.u.

ב-1941 נמצאו בין 1,083 חולי דלקת שופכה — 30.8% מקרי n.g.u. בסטאטיסטיקה מדויקת יותר הודיע קינג בשנת 1970, שבאנגליה יחד עם וויילס עלה מספר חולי ה-n.g.u. משנת 1951 עד 1968 מ-10,749 עד ל-135,121! אי-אפשר לשער איזו שכיחות היתה לה בתקופת התנאים, ועלינו לזכור את האזהרה של פרופ' טם המנוח, להימנע משימוש חד-צדדי במושגים רפואיים הנזכרים בזמנים עתיקים כל כך. לפי זה אי-אפשר להוכיח, שסימני חוב מזדהים עם סימני ה-n.g.u., אבל יש לשאול את אלה המחזיקים בדעה של זהות חוב עם חולה מחלת הזיבה, איך הם יסבירו את התצפית של 7 ימים ללא הפרשה, בתקופה שבה לא היה כל טיפול מתאים בזיבה.

ספרות:

Astruc Jean, De morbis venereis. Augsburg Venetia, 1741. Buxtorf, Basel 1676; Harkness, A.H., Non-gonococ. urethritis. Edinburgh 1950; King, Ambrosius, Brit. Med. J., 1:451, 1970; Katzenellensohn J., Der Talmud + die medizinische Wissenschaft, Berlin 1928; Preuss J., Biblisch-talmudische Medizin, Berlin 1910; Pelouze P.S., Office Urology, Philadelphia & London 1940; Stieve H., Handbuch der mikroskopischen Anatomie, Vol. VII 2, Harn- und Geschlechtsapparat, Berlin 1930; Tas J., Act. du septième congrès international d'histoire des sciences. Jérusalem, 1963; Tosefta, Zuckerman M.S. Sifre Wahrman 1963.

„לא היתה הוכחה לממאירות בריאות“ (הריאות יכולות רק לעזים רחוקות להיות ממאירות במלוא המובן של המילה, אף-על-פי שלעתים קרובות הן מושבן של ניאופלסיות ממאירות ראשוניות ומשניות).

„אין אנו יכולים לחשוב שמחלת החולה הצדיקה ניתוח אכספלורטיבי“ (אין אתה יכול לא לחשוב, זה דבר בלתי אפשרי. אתה יכול לחשוב... שמחלת החולה לא הצדיקה...).

סדנא דארעא חד הוא.

גם הבדלים בין מקום חוב לבין זה של הצרוע; ולטמא בעל הקרי היה מותר להישאר במחנה. בסיכום ניתן לומר, שאי אפשר להוכיח שפקודת הוצאת חוב מן המחנה נצטווה כמידת של בידוד, מסיבות היגיינה, אלא כאתר מן הפעולות הפולחניות הקשורות לחוקים השונים של טומאה ולדרגותיהם. חוקי חוב הם חלק בלתי-נפרד מחוקי הטומאה, מפרק י"א עד סוף פרק ט"ו של ספר ויקרא.

תרגום מוטעה בהחלט הוא התרגום לשפה הלטינית של הוול-גאטה. המחבר הירונימוס תירגם את הפסוק השני של פרק ט"ו: vir, qui palitur flux seminis, ואת הפסוק ב' של במדבר ה': omnium leprosum et qui semin. fluct. יוצא מזה, שלא זו בלבד שלא הכיר את המשנה, או התעלם ממנה בדעת, אלא שלא ידע להבדיל בין חוב ובעל הקרי, הבדל אשר הבהירו והדגישו 200-300 שנה לפניו חכמי המשנה, התנאים. מחבר הוולגאטה גם לא התחשב בתרגום השבעים, אשר הכניסו את המלה „gonorrhoea“ לא במשמעות המקובלת מאוחר יותר כשם של מחלה, אלא במשמעותה המילולית של נוזל, הנוזל מאיבר המין, חוקרים גוצריים במאה ה-17 וה-18 כמו בוקסטורף אסטרוק, הרופא הראשי של לואי ה-15, הידוע עוד יותר ע"י מחקריו בספר בראשית, נמנעו משגיאותיו של הירונימוס, והשתמשו במיבטאים כלליים, כמו fluxus.

אמנם, נזכר במסכת שבת דף י"א ע"ב ב': „לא יצא חוב בכיסו (בערב-שבת) אבל גם בזה אין הוכחה שהיתה זיבה תמידית. אלא הכים שימש קרוב לוודאי לקבוע אם בכלל יצאה טיפה.

דוגמה מאלפת נוספת של שאיפת התנאים להגדרה מדויקת של סימני חוב היא משנה ב' של פרק ג'. הם הבדילו בין זיבת חוב לבין זיבת בעל הקרי, „זיבה מאונס“ גיכרת בשבעה דרכים: זיבת נוזל אחרי אכילה מרובה, אחרי שתיה רבה, ע"י גשימת משא כבד, ע"י העדה מפחד, ע"י קפיצה, ע"י ראייה המעוררת רגשות מיניים או היריון מין בלי ראיית אשה. לפי רבי יהודה ע"י ראיית בהמה, חיה ועוף כשהם מזדווגים, או אפילו ע"י ראיית בגד צבוע של אשה, המעורר היריון מיניים. רבי עקיבא הוסיף: אפילו אחרי כל אוכל, בין רע בין יפה, ושתיית איזשהו משקה. חבריו של ר' עקיבא התנגדו לדעה זו, יען כי ע"י זה מבטלים למעשה בהכרת הנגועים בזיבה כזבים. ר' עקיבא השיב, שאיננו מחוייבים להכיר בזבים! התוספת מזכירה שחלב, גביני, בשר שמן ויין ישן, פול, ביצים ומוריס מסוגלין לזיבה כזו.

התיאור הזה של הפרשה מתוך השופכה הנגרמת או ע"י היריון מיניים, או ע"י מאכלים ומשקאות מסוימים, רומז להפרשה של הבלוטות הפארא-אורתליות. לפי התיאור של Stieve: לרגלי ההודק-פות של איבר המין לוחץ הדם המתאסף בגופים הספוגיים (corpora cavernosa urethrae) על הבלוטות האלו, מביא אותן לידי התרוקנות לתוך השופכה, כתהליך הידוע בשם urethrorrhoea ex libido.

... על שיבושי לשון מתאוננים לא רק חברי מערכת „הרפואה“ אלא גם עורכי ה-JAMA. ברשימת המערכת מיום 7.8.72, ע' 599, מובאים ציטוטים דלדל:

„החולה אושפו בשביל אוטם שריר הלב“ (הנה זה המקום שבו אתה הולך לקבל התקף לב);

„הכליות לא הראו שום פאתולוגיה“ (כמובן שלא; פאתולוגיה הוא ענף של המדע הרפואי ומהכליות המסכנות אפשר רק בקושי לצפות שהן תקדמנה את המדע, אף-על-פי שלעתים קרובות הן מושב המחלה);